

Oslo 23.06.2017

Til Justis- og beredskapsdepartementet,

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) takker for muligheten til å kommentere NOU 2017:2 Integrasjon og tillit.

Bakgrunn

STL består av 14 medlemssamfunn og samler bredden av store og små registrerte tros- og livssynssamfunn, religiøse som ikke-religiøse. STL oppsto fra en protestbevegelse nedenfra mot ensrettet religionsopplæring i skolen. Engasjementet i STL har inkludert intern opplæring i norske lover, demokrati og menneskerettigheter.

Det er i dag en stor grad av samarbeid og dialog mellom tros- og livssynssamfunn i Norge, og mellom myndighetene og de ulike samfunnene. Organisasjonens fellesarbeid har bidratt til konfliktforebygging og tillit, med likebehandling som samlende fokus.

Kontekst

I en global undersøkelse i 2015 av Pew Research Center ble det påvist at statenes restriksjoner på religionsutøvelse økte, samtidig som 86% av klodens befolkning definerte seg som troende på et eller annet vis. En annen Pew-undersøkelse fra 2016 viste at i 2050 vil 10% av Europas befolkning være muslimer, og at Islam er den raskest voksende religionen globalt med flest yngre menn.

Med økende befolkningsmobilitet og potensiale for nye flyktningsstrømmer, der de fleste kommer med en trostilhørighet, vil innvandringen til Norge speile disse trendene og påvirke valg av integreringsvirkemidler. Andelen katolikker fra Øst-Europa til landet er bl.a. flerdoblet de siste årene, mens tallene som tilhører i Den norske kirke går ned. Halvparten av landets muslimer er ikke med i noen muslimsk menighet, men antall registrerte muslimske menigheter går opp. Den største gruppen i Norge er likevel den som definerer seg som sekulære og ikke-troende.

Mangelfull kunnskap om religiøst mangfold

STL har valgt å samle våre kommentarer og forslag til kapittel 9 om *sambold og tillit*, uten å knytte dem til spesifikke bolker eller punkter. Vi ønsker samtidig å gi utvalget stor honnør for sin helhetlig beskrivelse av feltet gjennom konkrete kapitler. Utvalget peker på mange komplekse

utfordringer, men de er i mindre grad problematisert, kanskje nettopp fordi det mangler empiriske data.

Utvalgets utdrag fra mandatet som innleder kapittel 9:

vurdere i hvilken grad fortsatt høy innvandring kan komme til å påvirke samhold og tillit i Norge. Viktige spørsmål er i hvilken utstrekning og hvordan innvandringen kan føre til større økonomisk, sosial, kulturell og verdimeslig ulikhet, hvilken betydning dette vil kunne ha for samfunnsutviklingen på sikt og for forholdet mellom ulike befolkningsgrupper. Utvalget skal også drøfte hva som kan bidra til å redusere faren for polarisering og konflikt og styrke fellesskaps- og trygghetsfølelsen i befolkningen

STLs viktigste observasjon er nettopp at mangelfull kunnskap fra forskning på hvordan tros- og livssynstilhørighet og disse miljøenes påvirkning på integreringsprosesser av flyktninger og innvandrere arter seg. Manglende kunnskap og underrapportering på bidrag og utfordringer et religiøst mangfold har i møte med et økende sekulært samfunn, har allerede synliggjort verdimeslige ulikheter og spenninger i Norge. Vi vet imidlertid for lite om hvor store problemene er, hva de konkret består i, hvem de er representative for, og hvordan de i dag forsøkes løst av miljøene.

Samtidig kunne man i større grad brukt den kartleggingen som allerede er gjort gjennom NOU 2013: 1 «Det Livssyns åpne samfunn» og rapportene «Religions- og livssynspolitiske utfordringer i Norge 2009, og Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteters forskningsarbeid fra 2016 «Å insistere på likebehandling». Alle behandler temaer og erfaringer som berører hvilke forutsetninger og tiltak som skaper og ikke skaper tillit mellom minoritet og majoritet der tro eller livssyn er vesentlig element.

Den direkte dialogen og samhandlingen STL har praktisert har gitt konkrete resultater i form av endrede lover, samt nye regelverk og rutiner innenfor f.eks. skole, forsvar og helsesektoren, og ved det økt opplevelse av likhet for loven, tilhørighet og inkludering for minoritetene.

Trossamfunn som integreringsarena

Utvalget beskriver at den grunnleggende forutsetningen for god integrering er tilgang til arbeid. Likevel har etnisitet, språk og religiøs retning i økende grad skapt segregerte sosialt svake grupper også i Norge. Kanskje har et langvarig fokus på identitet i politikktutforming heller enn fellesverdier og borgerskap økt «vi og de» -holdninger, og bidratt til høyere barrierer nettopp inn

til arbeidsmarkedet. Diskriminering på jobb og boligmarked er en realitet, men forskning viser også at språk og utdanningsmoduler tatt i Norge gir best resultater. Innvandrere og flykninger kan med menigheter og kommuner i ryggen f.eks. selv etablere jobbsøkersentre i dag etter modell fra Den katolske kirkes arbeid gjennom Caritas Norge.

Den store majoriteten av norske kristne, eller gruppen som definerer seg mer som kulturkristne, møter i stor grad innvandrere og flykninger med stor åpenhet, og svært mange menigheter bidrar på ulike vis med hjelpetiltak lokalt. De fungerer godt som brobyggere inn til storsamfunnet, ofte også med arbeidstrening og språkopplæring.

Tros- og livssynssamfunn er selvsagt mer enn integreringsaktører, men representerer likevel en viktig aktør for mange flykninger og innvandrere som henvender seg til dem. Trosfellesskap kan gi trygghet og de sosiale nettverkene tilbyr kontakter inn i samfunnets ulike sektorer. Kunnskap om de ulike trossamfunnenes holdninger, kompetanse og gjennomføringskraft er helt nødvendig for å bistå menighetene i den rollen de påtar seg, eller blir pålagt. Ikke minst må miljøenes bevissthet om egen makt og mulighet til å formidle politiske og økonomiske utfordringer, som igjen påvirker integrering av medlemmene, kartlegges.

God helse er avgjørende for at flykninger og innvandrere kommer i arbeid. Mange kommer med fysiske skader og psykiske traumer, og vil ofte knytte seg til egen religiøse og kulturelle gruppe. Det er naturlig, og kan fungere helende. Flykningens frykt kan bearbeides og en ny tilværelse gjøres begripelig, håndterbar og gi mening innenfor en velkjent ideologisk ramme. Dermed er det viktig at miljøene tilegner seg kompetanse og virkemidler som kan hjelpe sine nye medlemmer videre i helsesystemet. Gjennom tilrettelagte innganger til arbeidslivet kan de mestre dette og minske behovet for livslange stønader.

Religionsfriheten kan både hemme og fremme

I Norge er menneskerettighetens individuelle frihet mest fokusert, og religionsfriheten skal både gi beskyttelse fra staten, og beskytte den enkelte fra religiøs tvang. Tillitten til at alle borgere kan beskyttes begge veier krever at vi har nok kunnskap om miljøene. Tros- og livssynsmiljøer kan også fungere konserverende i sin forståelse av sine tradisjoner og roller i møte med norsk kultur. Miljøene kan hemme forståelse av sin og innvandrernes mangfoldige identitet, og ved det forme et «vi og de», gruppe mot gruppe, som negativt påvirker den rollen de velger å møte

storsamfunnets forventninger på. I introduksjonsprogrammene fokuseres det på at innvandrerne må ville bli norske og fungere innenfor det norske. Da kan ikke menighetens formaninger for eksempel være at de må unngå jobb i butikk som selger svinekjøtt og øl, eller at kvinnene ikke kan ta arbeid der de jobber sammen med menn.

Derfor er direkte samarbeidskanaler mellom tros- og livssynssamfunn lokalt med kommune, næringsliv og NGOer som jobber med jobbforberedelse, tilpasning og utdanning, selve nøkkelen til bedre integrering på alle nivåer. Åpenhet i prosessen og representasjon fra miljøene selv i alle ledd skaper kjennskap og tillit. I mange byer er det etablert lokale STL-grupper og andre dialogfora som kan foreta oppsøkende virksomhet og kartlegge behov i fylkene. Det er viktig at ikke myndighetene oppfattes som kontrollører, men som partnere. Det er samtidig stor forskjell på regionale og lokale ressurser, og mangfoldet i og mellom de ulike religiøse gruppene er stor. Derfor er fleksibilitet og tilpasning viktig i konkret prosjektutforming.

I den erkjennelsen er det helt nødvendig at kommunene er seg bevisst at de må videreføre likebehandlingsprinsippet i forhold til hvordan de tradisjonelt støtter opp om Den norske kirke og deres arbeid i sitt område – og utvide støtte og samarbeid med andre samfunn. Det er også et klokt prinsipp å videreutvikle det som allerede fungerer godt. Universitetet i Oslo v/ Teologisk fakultet har for eksempel allerede startet utdanning av religiøse ledere i tros- og livssynsamfunnene og må fortsette med det. Relevant opplæring av nøkkelpersoner i menighetene bør også utvikles i samarbeid med miljøene. STL har f.eks. utviklet en guide til alle som arbeider med flyktninger og asylsøkere på mottak, lærere i introduksjonsprogrammer o.l. om hvordan det er å leve med tro- og livssyn i et sekulært Norge. Guiden kan videreutvikles og målrettes til barnevernet, krisesentre, ungdomsledere osv. for å lette integrering.

Avslutning

Avslutningsvis minner vi om at STL ble etablert fordi vi så at en skole som kan undervise og møte mangfoldet på en likeverdig måte var selve basisen for et samfunn der alle opplever tilhørighet. Miljøene selv må bruke sine rettigheter, ta sitt ansvar og melde avvik og behov, og selv delta aktivt for sine barn.

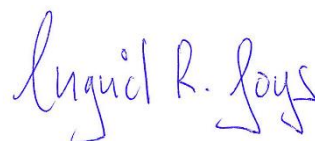
Full satsing på tilstrekkelige og forutsigbare ressurser til gode lærere med kultur og religionsforståelse, tidlig innsats for barn med spesielle behov, gode skolefritidsordninger, samt

yrkesfag og jobbforberedelsesundervisning vil kunne møte innvandring og flyktninger også i neste fase. En god start i skolen skal gi like muligheter til sosial mobilitet - dette forutsatt at vi møter utfordringene med forskningsbasert kunnskap og medvirkning fra alle berørte parter.

Med vennlig hilsen,
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn v/

Britt Strandlie Thoresen
styreleder

Ingrid Rosendorf Joys
generalsekretær